

Педагогічні уміння

1. Конструктивні вміння, які забезпечують:

- планування навчально-виховної роботи відповідно до вимог навчальних планів і програм;
- вибір доцільних форм і видів діяльності;
- вибір ефективних методів виховного впливу;
- планування перспективних напрямів керівництва дитячим колективом;
- здійснення індивідуального й диференційованого підходів до учнів.

2. Комунікативні вміння, які передбачають забезпечення адекватних відносин із колективом та окремими вихованцями і допомагають:

- установлювати педагогічно вмотивовані контакти з учнями, колективом, батьками, колегами;
- регулювати між особистісні стосунки учнів у первинному колективі (на рівні класу, групи), а також взаємини первинного колективу із загальношкільним.

А.С. Макаренко і В.О. Сухомлинський надавали особливого значення проблемі виховання особистості в колективі і через колектив, володінню педагогом умінням установлювати комунікативні зв'язки між членами первинного колективу, а також між колективні зв'язки. В.О. Сухомлинський з цього приводу писав: "Колектив, безумовно, є творінням педагога, він не може виникнути сам по собі й жити стихійно. Без розумного педагога немає колективу... Вихователь колективу є тією силою, завдяки якій ніколи не припиняється духовний – моральний, інтелектуальний, емоційний, естетичний – розвиток колективу".

3. Організаторські вміння є запорукою:

- успішної організації і керування дитячими колективами, забезпечення їх розвитку;
- забезпечення педагогічно доцільної діяльності дитячих колективів;
- надання допомоги дитячим громадським організаціям;
- організації роботи з батьками, залучення громадськості на допомогу школі у вихованні дітей.

4. Дидактичні вміння, які допомагають:

- пояснювати учням зміст навчального матеріалу з урахуванням їхнього віку;
- керувати самостійною пізнавальною діяльністю учнів, сприяти розвитку їхніх інтелектуальних потенцій;

– навчати школярів оволодівати методами самостійної пізнавальної діяльності.

5. Перцептивні вміння (від лат. perceptio – сприймання, пізнання; чуттєве сприйняття, розуміння й оцінка людьми соціальних об'єктів – інших людей, самих себе, груп та ін.) передбачають:

– здатність проникати у внутрішній світ школярів; адекватно сприймати і розуміти їхній психічний стан;

– спостережливість, яка дає змогу розуміти реальний стан вихованця в конкретній ситуації.

6. Сугестивні вміння (від лат. suggestio – навіюю), які проявляються в безпосередньому емоційно-вольовому впливові на вихованців з метою створення у них певного стану, спонукання до конкретних дій.

7. Пізнавальні вміння охоплюють:

– вивчення учнів, дитячого колективу, складання характеристик;

– вивчення нової психолого-педагогічної та іншої літератури, використання досягнень науки у практиці;

– аналіз передового педагогічного досвіду і його творче використання у власній практичній роботі.

8. Практичні вміння передбачають:

– володіння вміннями й навичками творчого характеру – малювати, танцювати, грати на музичних інструментах, вишивати, моделювати, конструювати та ін.;

– володіння технічними засобами навчання, комп'ютерною технікою.

9. Уміння в галузі педагогічної техніки. Педагогічна техніка – це сукупність раціональних засобів, умінь, прийомів і особливостей поведінки вчителя-вихователя, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів навчально-виховної роботи з окремим вихованцем або колективом відповідно до потреб і особливостей конкретних об'єктивних і суб'єктивних обставин. У процесі оволодіння педагогічною технікою вчитель має виробити такі вміння:

- одягатися з урахуванням індивідуальних особливостей прийнятого в суспільстві стилю, вимог культури та особливостей професійної діяльності;

– володіти собою, оцінювати свої почуття в конкретній ситуації, психічний стан вихованців, обирати потрібну тактику дій відповідно до педагогічних завдань;

– володіти голосом, темпом, тоном, ритмом педагогічного мовлення;

– володіти жестами і мімікою;

- керувати своїм тілом: умінням ходити, стояти, сидіти;
- володіти навичками психотехніки: вміти застосовувати знання про психіку людини для розв'язання виховних завдань;
- володіти технікою роботи над собою: працювати з різноманітними джерелами інформації, відбирати й систематизувати необхідну інформацію відповідно до особливостей професійної діяльності.

Питання педагогічної техніки є складним і багатогранним аспектом педагогічної діяльності, тому необхідно розглянути його більш широко в окремому розділі.

Процес оволодіння педагогічними вміннями досить складний. Він триває в період отримання професійної освіти, а також у процесі практичної діяльності.

Важливим чинником, який зумовлює ефективність і продуктивність діяльності вчителя-вихователя, є вміння в галузі психотехніки.

Термін "психотехніка" введений у науковий обіг німецькими педагогами В. Штерном і Г. Мюстенбергом на початку XX ст. Психотехніка розробляє питання застосування знань з психології в процесі практичної діяльності. Вчитель у процесі суб'єкт-об'єкт-них і суб'єкт-суб'єктних відносин у системі навчально-виховного процесу на кожному кроці має виявляти належні вміння в галузі психотехніки.

По-перше, педагог має знати основні закономірності психічного розвитку дітей різних вікових груп і враховувати їх у навчально-виховному процесі безпосередньо на уроці та й у позаурочній навчальній роботі: вибір методів, прийомів і засобів навчання, визначення ритму й темпу навчальної праці, обсягу навчальних завдань безпосередньо на уроці та для виконання домашніх завдань; враховувати індивідуальні особливості психічного розвитку вихованців.

По-друге, вчитель має володіти методами й методиками вивчення особливостей психічного розвитку школярів: темпераменту, уваги, відчуттів, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, характеру, здібностей та ін.

Важливе місце в системі роботи педагога, спрямованої на підвищення ефективності навчальної діяльності учнів, посідає фактор уваги. Увага – це форма психічної діяльності людини, що виявляється в її спрямованості й зосередженості на певних об'єктах за одночасного абстрагування від інших; цікавість до кого-, чого-небудь, вияв бажання роздивитися, зрозуміти кого- чи що-небудь; налаштованість на сприйняття, фіксування чого-небудь органами чуття, пам'яттю, розумом. Увага є необхідною передумовою ефективної діяльності людини, запорукою успішного пізнання, навчання і праці взагалі.

Значне місце увазі в організації навчального процесу, формуванні особистості відводив К.Д. Ушинський. У праці "Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології" він пише: "Увага цілком необхідна для того, щоб враження могло перетворитися у відчуття: це єдині двері, через які враження

зовнішнього світу, або, точніше, стани нервового організму, викликають у душі відчуття. Враження ж, які не зосереджують на собі нашої уваги, хоч і можуть впливати на наш організм, але ці впливи не будуть усвідомлені нами"1. І далі педагог указує на значення й важливість уваги в кількох аспектах: увага як мірило розвитку й показник напрямку душі; увага як ворота для всього, що входить у душу; увага як матеріал для виховної діяльності. К.Д. Ушинський подає технологію й техніку формування в учнів уваги безпосередньо на уроці. "Увага самого наставника до своєї справи – це головний радикальний засіб проти загальної сонливості класу; але є ще паліативні заходи, до яких звичайно вдаються, а саме: класний спів; пісня, проспівана серед уроку, оживляє клас, будить його енергію; тілесний рух, невелика класна гімнастика, особливо для невеликих дітей та ін. Потрясіння уваги – засіб, який не дає заснути людині, як потрясіння рукою"2.

Напередодні вивчення на уроці нового навчального матеріалу, щоб викликати в учнів увагу до його змісту, важливо створити певну проблемну ситуацію, виділити пізнавальну задачу, поставити перед учнями таке запитання, яке збуджувало й підтримувало б їхню увагу тривалий час. Наприклад, вивчається фізичне явище дифузії. Учитель повідомляє учням інформацію про деякі процеси, з якими можна зустрітися в побуті. Якщо взяти три посудини однакового об'єму (наприклад, по 3 літри), що виготовлені з різних матеріалів (скла, сталі й глини), і наповнити їх холодною водою однакової температури, то в глиняній посуді вода тривалий час буде зберігати початкову температуру, тоді як у скляній і металічній посудинах вода буде швидко нагріватися. Тому в давнину, та й нині (особливо в країнах, де переважає висока температура) для збереження питної води використовують глиняний посуд. Як пояснити це фізичне явище? От і поставили запитання, яке підтримуватиме увагу учнів упродовж тривалого часу, допоки вони не ознайомляться з теоретичними основами процесу дифузії.